

Олена Дуденко
(Умань, Україна)

**«ОЛІТЕРАТУРНЕННЯ» СЛЕНГІЗМІВ
У МОВІ УКРАЇНСЬКОГО ПОСТМОДЕРНІЗМУ
(НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ ЛЮБКА ДЕРЕША)**

У статті показано розмаїття сленгової лексики, засвідченої у художньому дискурсі Любка Дереша. Дібраний із творів письменника вокабуляр сленгової лексики класифіковано за лексико-тематичними групами, утворені групи охарактеризовано з погляду наповнення та уживаності.

Ключові слова: сленгізми, Любка Дереш, український постмодернізм.

Читача, який зростав на зразках української класики до- та пожовтневого (соцреалістичного) періоду (наприклад, творах Панаса Мирного, М. Коцюбинського, Олеся Гончара, М. Стельмаха, Є. Гуцала та багатьох ін.), вражає мовна розкутість, неофіційність сучасного літературного дискурсу. Замість нормативного стандарту у мові художньої літератури – стихія живої мови, не контрольована цензурою, обмежена редакторським втручанням. Можна говорити про експансію субстандартних мовних елементів, стилістично зниженої лексики у мову соціуму і художньої літератури зокрема. Просторіччя, суржик, обценізми, сленгізми, жаргон окремих соціальних груп – ще не повний перелік того, що поповнило виражально-зображальні засоби сучасного мовлення, у тому числі й художнього, оновлюючи стилістичні засоби української літературної мови. Означений перелік «олітературнюється», тобто стає експліцитним елементом художнього дискурсу. Таким чином автори завойовують читацьку аудиторію, максимально наближаючи її

до своїх персонажів, їхнього природного мовлення, мислення тощо. Як би не було прикро, але таки йдеться про «демократизацію», а часто вульгаризацію розмовного мовлення сучасників, тому й доводиться митцям пера знижувати рівень художньої мови до рівня розмовно-побутової.

Об'єктом пропонованої розвідки стали субстандартні елементи у мові творів (а саме, романів «Культ» (2002), «Поклоніння ящірці» (2002) та «Архе» (2005)) Любка (Любомира) Дереша, «унікального вундеркінда української словесності», як називають його в Мережі. Справді вундеркінда, бо перший свій роман юнак видав у 18 років (2002 році). Зокрема, **предметом** розгляду стала сленгова лексика, якою послуговується автор у названих творах. Її чимало (в порівнянні, наприклад, з частотністю використання у художніх текстах Ірен Роздобудько, Люко Дашвар). Звичайно, спрацьовує суб'єктивний фактор: автор має той вік, коли сам є активним користувачем субстандартних елементів мови, тому чудово володіє ними і, звичайно, послуговується у своїй творчості. Впливає й те, що герої його творів – здебільшого підлітки, й автор намагається правдиво показати їхнє життя – з їхніми проблемами, захопленнями, звичками, а головне – мовленням.

Таким чином, **мета** статті – показати розмаїття сленгової лексики, засвідченої у художньому дискурсі Любка Дереша. Досягнення мети зумовлює й відповідні **завдання**: шляхом суцільного виписування дібрати із названих творів письменника вокабуляр сленгової лексики, класифікувати його за лексико-тематичними групами, охарактеризувати утворені групи з погляду наповнення та уживаності.

Незважаючи на зовсім молодий вік, Любка (Любомира) Дереша називають «однією з наймолодших зірок дорослої сучасної української літератури» [4], «одним із найвідоміших сучасних українських авторів»

[3]. Дослідники його творчості (Л. Грабовський, Я. Дубинянська, Б. Логвиненко, О. Мамчич, О. Михед, О. Синицька, Н. Сняданко, Т. Таланова та багато ін.) співголосні у тому, що у його творах яскраво проступають риси українського постмодернізму (т. зв. молодіжного). Серед них особливо виразні потяг до архаїки, міфу, колективного позасвідомого; бачення повсякденного реального життя як театру абсурду; використання підкреслено ігрового стилю, щоб акцентувати на ненормальності, несправжності, протиприродності панівного в реальності способу життя; зумисне химерне переплетення різних стилів оповіді та ін. [6].

Позаяк український постмодернізм трактують як «необхідну фазу вивільнення української культури від внутрішніх ідеологічних та естетичних стереотипів» [цит. за 2; 33–34], то стильові риси відбиваються і на мові творів. Так, у мові вищеназваних романів Дереша помітний яскравий відступ від мовних стереотипів. Слова, які раніше можна було лише почути, природно почуваються на сторінках його творів (виходячи з етичних позицій, не згадуватимемо обсценізми та сленгізми, що тісно межують з ними).

Впадає в око обізнаність автора з реаліями наркоманського антуражу. Якщо в романі «Культ» представники молодого покоління лише «бавляться» (*покурюють шмаль; ганджу, або гашиш; план*), вживають «*колеса*», майструють із пляшки «Живчика» кишеньковий *бульбулятор* (пор.: *Хапнемо* зараз пару тяг, якщо буде бажання – можна і після вечору. – «Хапнемо?» – Означає «*затягнемось*»(К)), то в романі «Архе» активізовані поняття, пов'язані з уживанням офтальмоделіків: *Емульсію, одержану в результаті змішування атропіну, лідокаїну, ксилометазоліну та інших складників, називають «архе»*. У колах, схильних до ажіотажу, вона приживається як

«плазма» (А). Ті, хто її закапує в очі, іменуються *видцями*, хто припинив *архе-сесії* – називаються *зав'язок*; стан після використання *плазми* передається по-різному, залежно від інтенсивності відчуттів: *Її почало загібати від одного лише диму* (К); *Терезка відчула, як її накриває повільна хвиля таких причандалів, наче вона самотужки втулила руру дуру* (А); *Ідемо собі з Курсантом із Коптської на Беранже, такі намалімонені, що небо кришиться...* (А); *Льолік крапався місяць, не просихаючи. При цьому зувидів щось ТАКЕ, від чого йому зрівало шифер із цвяхами і кроквами* (А); *...не треба було наркотиків, нас крило так, що хотілося плакати, сміятися, кричати...* (А); *...чувак дує бамбалачу. Чутно, як він затягується, а потім – наростаючий звук ударів серця* (А); *Мене ВЖЕ в'ючить* (А); *Невже «плазма» справді зірвала хлопцям дах?* (А); *...мене НЕ МОЖЕ так шурити!* (А); *Так по-справжньому – хвилин через десять. Повний малєвіч* (А).

Для «непосвячених», тобто людей, не обізнаних з жаргоном наркозалежних, у романі даються пояснення лексем (виноски), наприклад: *Якщо вперше, то в'юк може затягнутися години десь на дві. І терпуга ще на добу* (А). (В'юк – час дії офтальмоделіка від гедза до терпуги. Терпуга – відхідняк, час найвищих терпінь та на(п)руги. Гедз – момент шквального западання фокусу бачення, настає відразу по закрапуванні і триває від трьох до двадцяти хвилин); *У мене перший раз був такий малімон, ніби очі стали завбільшки з два сонця. Такі ж розпечені* (А). (Малімони (причандали) – полісемантична формація, асоціативно близька як із лексемою «глюк»...); *Хто-хто, а Курсант – так той в натурі шурить по сутанах* (А). (Щурити по сутанах – орієнтуватися у всіх змінах всередині певної субкультури, відчувати найтонші, капілярні перетікання емоцій у компанії в результаті закрапування «плазми»); *Курсант у тих ділах грицаний-перегрицаний*

(А); *Льолік Курсант – це ж найолдовіший видець (А).* (Грицаний – бувалий, стріляний, олдовий).

Однак жаргон наркоманів – це те, що насамперед вирізняє мову романів «Архе» і «Культ» (меншою мірою). Прикметною рисою усіх аналізованих романів є уживання молодіжного сленгу. Тут вирізняється лексико-семантична група на позначення підліткових об'єднань за уподобаннями, їх представників тощо, наприклад: *Компанія, яка прийшла сюда натовкти бузі хіпаблудам, розчаровано попленталась слід за ним (К); ...не звертали на пациків жодної уваги, то гопи сприймали кожного кудлатого чувака як персональну образу власної гідності (К); ...«пацан» та «чувак» є відповідно евфемізмами слів «формал» та «неформал» (К); Формали (синоніми: «гопи», «гоніки», самоназва: «пацани») зазвичай носять короткі зачіски «їжачок», джинси, заперезані ременем на два язички (дуже характерно!), кросівки і заправлені за пояс сорочки картатого узору (К); Я себе зараз таккою хіппіською почуваю, шо то капець! (А).*

Відповідно, використовуються сленгізми-означення таких молодіжних представників: *...її вуйко був СТРАШНИМ ХІПІ (А); один закумарений чувак, не витягуючи рук із кишень, копає бляшанку з-під «Коки» сильніше, і та відлітає десь убік (А); ...ми з Мацьком такі вже хіпові, стиляги, блін, ну такі, шо ну його нафіг! (А); Думаєш, зараз ше хтось нашу музику слухає? ТА НІ-ФІ-ГА! Це тільки ми такі к-клльові... (А).*

Більшість лексем-сленгізмів настільки відомі, що вже, напевно, утворюють інтержаргон, відомий усім. Сюди віднесемо слова на позначення людей, які характеризують за: 1) віком: *малолетка, синки, малявки (А); старі пердуни (К);* 2) родинними та дружніми стосунками: *пахан, родаки, старий (К), компашка (А);* 3) за інтелектуальними

здібностями: *балбес (П.я), дибіл (К), про дибільних однокласників (К), жона вольтанута (А);*

4) за моральними якостями: *Покоління пофігістів (П.я); ...що можна чекати від того підірваного (К); з прикольним пацаном (К); Ніхто не сказав, що він боягуз, лох і зовсім не пацан (К); Цьоця Настя була нестерпна. Дитя індустріальної хімії, злісна вигадка зоотехніків і похмільний жарт таксидермістів, істота з плескигласу, клізма в сраку на Івана Купала, поліуретановий жах целки-патріотки. Коротше, м...да ї...та, по-іншому й не скажеш (А);*

5) за місцем проживання: *притулок бомжів та наркоманів (П.я);*

б) за особливостями сексуальної орієнтації та сексуальної поведінки: *гомік, підар-кент (П.я); стовідсоткова лесбіянка (К).*

Зафіксовано нами й сленгові назви різних частин людського тіла: *рук – граби (К), волосся – хайр (К), обличчя – фейс (К), радіо (А), рияк (П.я), усмішки – либа (А).*

Масивну групу становлять сленгові лексеми та сполуки на позначення різноманітних дій: 1) із значенням руху: *...я смахую (К); Вали звідси, чюєш? (К); ...завалюю, значить, я в триста третю... (А);*

2) дії, пов'язані з відпочинком: *Народ відривався по-чорному (К); Трішки потусувавшись зі старими друзями, Банзай зайшов у спортзал (К); ...готові виставити «поляну» для одної особи (К); ...хіпував – так хіпував (А); Хтось звук як влабав, так ми всі в осад і випали! (А); Ми з Мацьком до Львова як поїхали хіпувати, стусувалися з такими собі Китаєм і Рудольою, постійно бухали з ними, а потім давали чувакам переписувати в нас «Пінк Флойда»!.. (А);*

3) дії на позначення емоційно-чуттєвих процесів: ('не хвилює') – *Мене це абсолютно не гребе (П.я); ('отримувати задоволення') – Потім він почав ловити кайф від її уроків французької (К); ...він кайфує від*

електронної музики і групи «KMFDM» (К); ('закохатися') – ...а потім він помертно **втріскався** у неї (К); ('посміхатися') – ...вуйко **либився** (А); ('дивуватися') – ...трохи **повтикати** від здивування (А); ('збайдужіти') – ...панки **болт на все забили** (К); ...йому було **впадо** розповідати... (К); Антон вдав, що **йому то по цимбалах** (А);

4) дії на позначення особистісних контактів між людьми: ('дурити') – ментам **вішати на вуха хоч тонну макаронів** (П.я); ('набриднути комусь') – Замахав мене (К); ...не дрочи мені мозги (К); ...він мене вже **задрочив** (К); Задрали. **З а к у м а р и л и** (К); ('битися') – **натовкти** їм **гризла** (К); **натовкти бузі хіпаблудам** (К); ('з'ясовувати стосунки') – **прийшов качать свої права** (К); ('грабувати') – **Справжні пацани т р у д я т ь с я** – що на сленгу означає «забирати в лохів гроші» (К); ('спілкуватися') – **старий, нам набили стрілу** (К); **посидіти, побазарити** (А);

5) ('захворіти психічно, бути неадекватним') – **шиза надкралась незаметна** (К); ...відчувала, як повільно **зсовується шифер** (К); **От слухав Дімка про всяку хєрню, і поїхала йому криша...** (К); **Наслухатися чужих проблем – ше би дах не поїхав від такого** (К); ...будуть **зриватися дахи** (К);

б) ('уживати алкоголь') – ...ну, **вмазав перед тим?** Ну, пивка там... (А); ...вуйко Юлік **набрався** (А) та ін.

Звичними і зрозумілими для більшості є назви: 1) будівель та установ: **на дуриці лежав** (А); **в общазі жив** (А); корпус **універу** (А); 2) їжі та питва: ...**хавчиком**, який ми ... з'їдаємо за три дні (П.я); ...пили вино **чорнильного типу «Золота осінь»** (більш відоме в народі як «**Зося**») (К).

Яскраво молодіжними є сленгізми, що дають оцінку предметам, явищам, ситуаціям: ...**про всяку хєрню...** (К); ...**я ні хріна не чую** (К); ...**нафіг непотрібний** (К); **В упор не так** (К); ...**ні фіга не боїться** (К);

*Ніштяковий садочок... (А); ...такий **прікол** (К); ...усе було **о'кей** (К); Шухер, пацани (К); ...що тут за **мудки** (К); «Ай, **пофіг...**» (А); Да-аа-а, це в мене від неї, **стопудово** (А); Мені **паралельно**, сон це чи не (К).*

Таким чином, навіть поверховий аналіз демонструє розмаїття сленгових номінацій, якими Любко Дереш на сторінках своїх творів позначає різні поняття, предмети, дії, оцінки тощо. Сленгізми називають уже відоме, проте вони експресивно-оцінні, як правило, стилістично знижені. Це своєрідний спосіб самовираження мовців (у текстах письменника – молоді) через мовні засоби. Справжнє життя сленгу – у живому мовленні, а в художньому дискурсі – лише «копія», «відбиток» того мовлення. Проте для лінгвістів він становить значний інтерес, адже показує не стандартизовану мову, а справжню, живу, в дії. Нехай звульгаризовану, деморалізовану, але такою, яка вона є насправді. Інше завдання – підвищувати її культуру, дбати про неї, аби не допустити занепаду.

ДЖЕРЕЛА

А – Дереш Любко. Архе [Електронний ресурс] / Любко Дереш. – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/Література/Любко-Дереш/25271/Архе>.

К – Дереш Любко. Культ [Електронний ресурс] / Любко Дереш. – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/Література/Любко-Дереш/21452/Культ>.

П. я – Дереш Любко. Поклоніння ящірці [Електронний ресурс] / Любко Дереш. – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/Література/Любко-Дереш/21457/Поклоніння-ящірці>.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лазарєв, М. Дослідження особливостей підліткової психології в романі Любка Дереша «Поклоніння ящірці» / М. Лазарєв, С. Толкачова // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – № 4. – С. 28–33.
2. Логвиненко, Ю.В. Постмодернізм як предмет вивчення в українському літературознавстві / Ю.В. Логвиненко // Філологічні трактати. – Том 3. – №4. – 2011. –

С. 33–40 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/27831/1/Logvynenko.pdf>.

3. Любка Дереш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://uk.wikipedia.org/Любка Дереш](http://uk.wikipedia.org/Любка_Дереш).

4. Любка Дереш: «З усіма звинуваченнями у бік моїх творів погоджуюсь: вони саме такі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.telekritika.ua/media-corp/lyudi/2007-10-25/34583>

5. **Мартос С.А.** Молодіжний сленг : міф чи реальність? / С. Мартос // Культура слова. – Вип. 62. – К., 2003. – С. 39–44.

6. Постмодернізм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/Постмодернізм>.

Дуденко Е. Слияние сленгизмов с языком литературы украинского постмодернизма (на примере произведений Любка Дереша).

В статье показано разнообразие сленговой лексики, которая является неотъемлемой частью художественного дискурса Любка Дереша. Подобранный из произведений писателя вокабуляр сленговой лексики классифицирован по лексико-тематическим группам, которые охарактеризованы с точки зрения наполнения и функционирования.

Ключевые слова: сленгизмы, Любка Дереш, украинский постмодернизм.

Dudenko O. Using slangs in literary language of the Ukrainian postmodernism (on the example of Lyubko Deresh's compositions)

The diversity of slang vocabulary, certified in Lyubko Deresh's literary discourse has been shown in the article. The selected from the writer's compositions slang vocabulary has been classified by lexical and thematic groups and the formed groups were characterized in terms of content and usage.

Key words: slangs, Lyubko Deresh, Ukrainian postmodernism.